

Intelligentsens høie Kald

Taler

Hans Christian Petersen

Dato

3 september 1836

Sted

Stortinget

Omstendigheter

Forsvarets hovedinnlegg i riksretten mot Løvenskiold

1 Af alle de Kræfter der sætte den menneskelige Aand i Virksomhed, gives der ingen, i sin Oprindelse, ædlere, ingen i sine Resultater mere omfattende og velgjørnde end den, hvis Formaal er Statssamfundets heldigst mulige Organisation.

5

Oldtidens Vise have ikke mindre end vore Dages dybsindige Tænkere helliget Løsningen af denne Opgave deres hele Liv; dens Vanskelighed har kun været dem en Spore - mere til større Anstrængelse, og de have ikke hvilet førend de vare komne til det Maal, de stundede efter. Vi kunne ligesaa lidt forundre os over denne utrættelige Virksomhed som over det forskjellige Udbytte, den har givet. 10 Trangen til en fornuftsmæssig Samfundsorden, Nødvendigheden af at afstikke dennes Grændser saaledes at det indre Rum kunde dannes til et rolig og lykkelig Hjem for den store Familie, var iøynefallende. Sikkerhed paa Person og Eiendom - denne første Betingelse for Menneskets Velvære - var blevet et 15 fromt Ønske i Naturstanden, Udviklingen af vore Evner, Menneskeslægtens Fremadstræben til moralsk og intellectuel Forædling følger aldeles uopnaaelig. Der udfordredes ikke meget Skarpsindighed for at indsee Fordelene ved en mere regelret Tingenes Orden, som forbandt alle til eet Maal i den udvortes Verden for at det indre Menneske desto tryggere og hensigtsmæssigere kunde arbeide 20 paa sin egen Fuldkommengjørelse.

Alt dette laae saa nær forhaanden, at tanken ikke kunde opstaae førend den stræbede efter at bringe disse Forhold under sit Herredømme. Spørgsmaalet var kuns hvorledes Maalet lettest og fuldstændigst lod sig opnaae. Naar man var 25 enig i Nødvendigheden af at foresætte sig et saadant, da blev man af desto forskjelligere Mening med Hensyn til hvor man skulde opstille det og ad hvilken Vei man sikkrest kunde komme dertil. Ikke enhver fatter sin Bestemmelse

herneden; naturlige Evner, Vane, Opdragelse, Temperament og Andres

30 Exempel ytre en gennemgribende Indflydelse paa Forestillingerne herom, og
mange betragte det som Trappens øverste Trin, fra hvilket Andre begynde deres
Stræben. Denne Usikkerhed og Vankelmodighed i de første Begreber overførtes
tillige paa Staten, hvis Formaal altid med flere eller færre Afvigelser maatte
congruere med Individets.

35

Vi see derfor ogsaa, at Nationerne aldrig have kunnet tilkjæmpe sig noget fast og
stadig Punkt i denne Retning; at den ene Generation har nedrevet, hvad den
anden var stolt af at have opført; at Bizarreriet har været saa stort, at alt
bestandig har dreiet sig i en Cirkel, idet man efter kortere eller længere Tids
40 Forløb stedse er kommen tilbage til et forhen erkjendt, men senere forkastet
Princip. Der er intet, Menneskene foragte mere end Historiens Advarsler, hvilke
almindeligviis blot betragtes som Eventyr, man i sin Ungdom morer sig med;
deres sande Betydning fatter man ikke; man anseer dem idethøieste for tomme
Trudslar og troer sig altid klog nok til at undgaae de Klipper, Forfædrene
45 strandede paa. Men saaledes tænkte ogsaa Forfædrene, saaldes ville ogsaa
Efterkommerne tænke; thi det synes at være Menneskeslægtens visseste Arvelod
at lade sig forblinde af den Klogskab, hvoraf den drømmer sig i Besiddelse.

50

Denne rastløse Stræben efter at rive ned og bygge op igjen vidner om, at man vel
er i stand til at opdage det Onde, derimod ikke dettes egentlige Aarsag. Sandelig,
der hører heller ikke meget til for at erkjende at en Feber er tilstede, da dennes
Symptomer ligge klart for det materielle Øie, medens der skal et klarere Blik og
et dybere Studium til at udfinde saavel hvad der har fremkaldt den som
hvorledes den bør udryddes, naar den skal hæves. Havde man gjort sig dette
55 tydelig, vilde man kunnet spare sig meget Møie og mange Ulykker.

Hvad er det vel andet end de menneskelige Lidenskaber, der have fremkaldt det
borgerlige Selskab? og hvad er det vel andet end disse samme Lidenskaber, vi
skylde alle de forskjellige Forsøg paa at udfinde den hensigtsmæssigste
60 Statsindretning? Var Fornudt og Religion den eneste bestemmende Aarsag til
vore Handlinger, da bleve alle kunstige Midler overflødige, da vilde Enhver blot
hvad der var Ret, og Statsforfatning, Regjering, Love vare aldrig opstaaede; thi
den Sunde og Friske behøver ikke Lægens Hjælp. Derfor er det ogsaa i sig selv
ligeegyldigt, at hvilken Beskaffenhed Samfundsordenen er, naar man blot kunde
65 tænke sig alle Svagheder og Lidenskaber banlyste fra dem. I disse skulde man
altsaa have søgt Roden til den Sygdom, man trode at blive vaer; disse skulde

man altsaa have arbeidet paa at standse og udrydde, naar man vilde sikre sig mod deres skadelige Følger. Man burde indseet, at enhver Form er svag saalænge den
70 modsætter sig Aandens Herredømme, at Misbrug opstaaer under enhver Tingenes Forfatning, saalænge denne paavirkes af Mennesker, uanseet det Standpunkt, hvorfra disse handle. Dette betænke man imidlertid ikke; man holdt sig til Virkningen, ei til Aarsagen; man bildede sig ind det var tilstrækkeligt at modarbeide hiin uden at bortskjære den. Derved forfaldt man til disse
75 ængstelige Beskjæftigelser med det Formelle, og afstumpedes efterhaanden i den Grad, at man ikke blot misforstod, men endog aldeles glemte det Reelle. Noget Materielt maa der vistnok altid ligge i disse Bestræbelser, siden de udvortes Vilkaar ere en nødvendig Betingelse for al aandelig Virksomhed; men saa sandt dette er, saa sandt er det ogsaa, at Kjærnen ikke maa opofres for Skallen, naar
80 man vil nyde godt af Træets Frugter.

Det er derfor et sørgeligt Beviis paa den menneskelige Ufuldkommenhed, at man i vore Dage, der kunde bygge paa Aarhundreders Erfaring, ikke er skredet videre fremad paa den eneste sande Vei, ikke har kunnet løsrive sig fra usle
85 Fordomme, men snarere synes at foretage sig retrograde Bevægelser i alt, hvad der ikke kan tages og føles paa med Hænderne; det er et sørgeligt Beviis paa blind Selvtillid, at man i vore Dage bilder sig ind, at have grundlagt en Samfundsorden for Evigheden, skjøndt man ikke har sat andet end grov Materialisme til dens Vogter; det er et sørgeligt Beviis for Uvidenhed, at man i
90 vore Dage smigrer sig med varigheden af det Bestaaende, uagtet Historiens Finger med ubøieligt Alvor peger hen paa det Gruus, under hvilket ligesaa kunstige, ja tildeels ligeartede Bygninger forlængst ere begravne, og, desværre for os, tillige forlængst forglemte. Man søger fremdeles udelukkende sin Frelse i de døde Former. Livsprincipet, det Eneste, der skulde opvarme denne kolde
95 Steenmaske og give Colossen Sjæl, mangler ganske, og derfor bliver den hele Gestalt i al sin tilsyneladende Kjæmpeskikkelse kun et stivt Automat, et maskinmæssigt Spilleværk, hvis tankeløse Bevægelser tilsidst ville knuse den selv.

100 Det kan saaledes ingenlunde billiges, at man alene har omgjærdet sig med udvortes Garantier, uden at forædle, oplive og fortolke disse ved aandelige Midler; det kan ingenlunde billiges, at man, uden at agte paa de svundne Tiders Tegn, hoverer over sine egne Frembringelser, og dandser om Guldkalven med en næsten guddommelig Tilbædelse. Gikk man imidlertid ikke videre, lod man
105 sig nøie med den indførte og som Regel gjældende Orden, saa var der dog en

Slags Concequence i Fremgangsmaaden, saa maatte det dog altid lede til noget Godt, at man udviste Agtelse for den lovbestemte Form. Men man er ikke bleven staaende herved; man har ikke været tilfreds med at have forbudt Andre
110 ethvert Brug af Vilkaarligheden; man har stedse tilladt sig selv at indføre denne igjen til egen Afbenyttelse, skjøndt under en anden Benævnelse, og i en anden Hensigt, ret som et egoistisk Stempel kunde forandre en Vares Natur og formindske de skadelige Følger af dens Anvendelse. Det nægtes jo ikke, at den udvortes Frihed maa betrygges med udvortes Former; derimod nægtes det, at
115 man eensidigen kan forrykke den engang etablerede Ligevægt, og at man har Hjemmel til den Paastand, at Friheden er bedst forsvaret, naar de fleest mulige Rettigheder lægges i Ens egne Hænder.

Efter blodige Kampe, efter utrolige Lidelser har Menneskeslægten arbeidet sig frem til en Erkjendelse, der for enhver upartisk maa være uimodsigelig. Man er kommet til det resultat, at Statens Vel, at Borgernes Frihed og moralske Værd ikke tillader nogen anden Magt end Lovens. Og dog er dette ikke noget Nyt, følgelig heller ikke vor Tidsalders Fortjeneste. Historien har laant os Materialerne til den constitutionelle Bygning, der vistnok er den værdigste,
120 sikreste og hensigtsmæssigste, medens vi alligevel forsmaae dens Vink om den eneste rigtige Afbenyttelse deraf. Heri er det at vi begaae de groveste Feil, hvilke ere saameget utilgiveligere, som den større Oplysning, vi bryste os af, ikke mindre end prøvet Erfaring maatte have givet oss Advarsler nok. Man gaaer saa gjerne over fra den ene Yderlighed til den anden; Aaget er ikke saa snart brudt
130 førend Nakken slaaes med Stjernerne, og Øiet alene seer sig om efter en Gjenstand, man til et Slags Erstatning kan lægge den samme Byrde paa. Faa vide at bruge den gjenvundne Frihed med Forstand og Maadehold, fordi de ingen anden Frihed havde Begreb om, end den crasse udvortes, og Aanden fremdeles ligger lænkebunden. Den løsgivne Træl bliver derfor den grusomste Tyran og
135 det emanciperede Folk den haardeste Despot; begges Hovedprincip er at udvide deres egen Frihed og de respectere kun denne hos Andre, saalænge den ikke kommer i Collision med deres egen Beqvemmelighed.

Nordmændene have stadfæstet Rigtigheden af denne Erfaring. Skjøndt i mange
140 Henseender lykkelige under en absolut monarchisk Regjering, følede vi dog, at der var noget Passivt i denne Velværen og at vi desuden ene havde tilfældige Omstændigheder at takke derfor. Det er smukt og værdigt, at arbeide sig ud af saadan Umyndighedstilstand; klogt og forsigtigt, ikke at stole blindt paa Tilfældets Bestandighed: Vi kunne lykønske os med at vi, uden at bryde Ed og

Pligt, og uden at bringe blodige Offere, betraadte den constitutionelle Vei og kom i sikker Besiddelse af alle de Goder, denne alene leder til. Vi vare her lykkeligere end hvilketsomhelst andet Folk, ikke paa Grund af egne Fortjenester, men som Følge af Himlens Styrelse, der førte os den ridderligste og høimodigste Aand imøde.

Med Føie kunde man altsaa have ventet, at Beskedenhed, Ydmyghed og Taknemmelighed havde opfyldt alle Hjerter, og at man ved Vaersomhed og Sindighed havde taget Plads paa det ophøiede Sæde, Forsynet anviste os. Men uvant til denne Høide, svimlede vi snart; misforstaaede Begreber om Kraft og Fasthed, Jalousie mod enhver Gren af Styrelsen, vi ei tage umiddelbart Del i, og indbildte, med vor egen Selvtillid kun slet harmonerende Farer ledede os paa Afveie. En bestemt Tendents til at være eneraadig, en forherskende Lyst til at ophæve alle Skranker, udjevne enhver Forskjel, selv den, som Aanden med uudslettelige Træk foreskriver, en til det Urolige gaaende og for al Grund blottet Mistænkelighed, gjøre sig mere og mere gjældende.

Enighed kunde derfor ikke bygge og boe hos os; medens Nogle med en Utrættelighed, der havde fortjent et ædlere Formaal, søgte at udvide de maaske allerede forvidt drevne demokratiske Elementer, Forfatningen havde sanctioneret, opfyldte Andre med samvittighedsfuld Nøiagtighed sine constitutionelle Pligter, og stræbende at danne en Modvægt mod hiin fraadende Strøm, der idelig gikk over de af Grundloven dannede Bredder. Behøver jeg at sige, at den første Classe indbefatter den store Hob, der aldrig handler efter klar Bevidsthed, og at den anden udgjorde Landets Intelligents? Behøver jeg at sige at den første var ligesaa hovmodig som den anden beskeden, ligesaa høirøstet som denne taus, ligesaa intollerant og illiberal som denne det Modsatte? Vi have alle oplevet disse mærkelige Begivenheder, alle været Vidner til hines vilde Udskeielser og disses stille Langmodighed.

Med Rette spørger man, hvad disse sakaldte Frihedsmænd egentlig ville, hvad Hensigten vel er med deres evindelige, hæse Ravneskrig? Troe de at Landets Constitution er i Fare, hvorfor vise de os da ikke Fienden, at vi alle forenede kunne gaae denne imøde? Misbruger Regjeringen sin Magt til Privates Undertrykkelse, hvorfor tage de da ikke Masken af den Skyldige, for at vi kunne overlevere ham i Lovenes Hænder? Ødsles da med Statens Penge, gjøres Riget afhængigt af andre Lande, foragtes Retfærdigheden og de gjældende Former, hvorfor opgive de os da ikke beviislige Facta, paa det at vi alle som een kunne

185 fordre stræng Undersøgelse og Forføining paa lovlig Maade? De gjør intet af alt dette; de tale i Gaader, slaae om sig med ubestemte almindelige, løse Beskyldninger, forvandske Sandheden og forsmaae ikke de laveste Midler for at de af dem udkastede Brande kunne antænde den størst mulige, alfortærende Lue.

190 Hvad betyder da al denne forfærdelige Allarm, disse utrættelige Insinuationer, der søge at faae os til at troe at Fienden atter er inden for Capitoliets Mure? Jeg vil ikke gjøre Maleriet sortere end absolut fornødent, skjøndt jeg ærligen bekjender, at jeg ikke veed hvorfra jeg skulde tage de lyse Farver. Lad os
195 imidlertid statuere at Villien er reen, Meningen god; dette bør man jo saalænge en paatrængende Nødvendighed ikke fordrer det Modsatte; Resultatet bliver ikke derfor mindre ulykkelig; thi vi maa da bekjende, at Hoben er slagen med Blindhed, at Uvidenhed fører Ordet, og at Letsindighed graver os alle en truende Grav. Og dog er det ikke nok med at Folket saaledes paatvinges et
200 umodent Formynderskab, som man ved roligere Eftertanke maatte blues ved at staae under; Djærvheden driven endnu videre. Uden at tale om den velgrundede Tvivl, vort offentlige Væsen opvækket om at dette Parti har Begreb om hvad Fædrelandskjærlighed eller andre ligesaa hellige Følelser er, vil jeg her blot gjøre opmærksom paa den mageløse Ubeskedenhed og Intolerance, det tillader sig.

205 Det er desværre gaaet af Brug at undersøge en Mands Character og hele Færd, hans Fortrin og Dygtighed, inden man fælder nogen Dom over ham; alt saadant betragtes som uvæsentlige Smaating; nei, at hvilken politisk Troe er han, see det er den eneste Prøvesteen man vil taale i det frie Norge.

210 Dyd og Retskaffenhed, Talent og Kundskaber ere næsten uforstaaelige Begreber; et brødefrit Liv kan ikke afvaske den Plet at regnes blandt de Conservative, blandt dem, der vilde have Grundloven respecteret som den er og bragt i Udøvelse med den Værdighed, et ædelt Folk i det mindste skylder sig selv,
215 medens man paa den anden Side dog ikke undseer sig ved at tage Hensyn til private Forhold, naar disse frembyde et eller andet lille blottet Punkt.

220 Han derimod, hvis Liv og Levnet ingen lyse Sider opviser, hvis Tænkemaade Ingen stoler paa, hvis Grundsætninger forandre sig efter Omstændighederne, han er Folkets mand, og en fast Støtte for Friheden; thi han er utrættelig i at raabe paa Vilkaarlighed, og Undertrykkelse, utrættelig i at hugge løs paa de Styrende. At man i Farens eller Fristelsens Stund vil see ham at være den Første,

225 der vender sit Partie Ryggen, fordi han ikke har noget ædelt Maal for Øie, men
ledes af egennyttige Bihensigter, meens de suspecte med usvigelig Troskab ville
røgte det dem betroede Kald, dette har man hverken Indsigt eller Rolighed nok
til at kunne begribe.

230 Saaledes dømmer man i det frie Norge, saaledes dømme de, der stedse føre
Friheden paa deres Læber, medens deres Hjerter ere indtørrede af Egoismens
qvalme Røg og deres Aand omtaaget af Indbildskhedens, Uvidenhedens og
Frækhedens tykke Dunster.

235 Kan noget være sørgeligere end denne Kjendsgjerning, at det ikke er nok at
opfylde de Pligter, man har tilsvoret Constitutionen og Lovene, de Pligter, man
skylder sin egen Ære, men at man ansees som en mistænkelig Person, en Hader
af lovbunden Frihed, en Smigrer for Magthaverne, ene og alene fordi man ikke
kan beqvemme sig til at blande sig mellem den skrigende Mængde? Kan Noget i
240 sine Virkninger være mere fordærveligt for Fædrelandet end en Tone, der
bringer Dyd og sand Fortjeneste til at forstumme, medens Raaheden overalt
reiser Hovedet i Veiret?

Man kan eller vil ikke forstaae, at de ædleste Mennesker kunne have modsatte
politiske Anskuelser og dog alligevel agte og elske hinanden, dog alligevel være
245 redebonne til at offere Liv og Blod for Fædrelandet; man kan eller vil ikke
indrømme Andre Ret til at følge deres redelige Overbeviisning; man kan eller vil
ikke indskrænke sine Fordringer til den ærlige Stræben efter at gjøre sin Dont
paa en med Lovene og sand Æresfølelse stemmende Maade; man kan eller vil
endelig ikke indsee, at Landets bedste Kræfter splittes ad ved denne Insolence,
250 og at man engang, skjønt for silde, vil vaagne op af denne Frihedsruus, i hvilken
man har fremkaldt de bitreste Ulykker over Fædrelandet.

Kan da Nationens bedre Deel, de, der forene sand Oplysning og Dannelse med
rene Sæder og ædel Tænkemaade, tause see paa denne voxende Elendighed uden
255 at befrie Folket for alle de Lidelser, som forestaae dette? Kunne de forene denne
svage Taushed, denne ubegribelige Apathie med deres Pligter mod Staten?

Sandelig, man har Ret til at beklage denne Mangel paa Fasthed, Mod og
Energie, der ei for længe siden har fældet den hvidslende, edderspyende Drage;
260 man har Ret til at forundre sig over at Intelligentsen hidtil har misforstaaet sit
høie Kald, og tvivlet om sine egne Kræfter, at den lader til at have glemt, at den,

besjælet at en redelig Villie, tilsidst seirer over Uvidenhed og Eensidighed.

265 Nationens oplyste Mænd have altfor ængsteligen lyttet til en saakaldet Opinion, som intet anerkjendt Flag kunde fremvise til Legitimation for de Sætninger, den agtede at indsmugle og beskytte. Undersøgte man den Havn, hvor den er udrustet, de Høvdinger der føre den, da vilde man forbauses over den Jammerlighed, som har dristet sig til at lægge Culturen i saa fornedrende
270 Lænker, og undsee sig ved den Svaghed, man har gjort sig skyldig i.

Er det da ikke et værdigt Maal, at skaffe Lyset seier over Mørket, og bør nogensomhelst Frygt afholde Sandhedens Mænd fra aabent og djærveligen at gribe til Vaaben for den gode Sag? Fædrenelandets Frelse ligger i deres Hænder;
275 kun ved at blotte Usselheden i sin hele Nøgenhed, kun ved, med Forstand, Kraft og Enighed at vise Umodenheden tilbage til den Sphære, hvori den alene kan taales, kun ved aabent og ærligen at udtale sin Misbilligelse af det Suprematie, der paalægges os af raae og uædle Lidenskaber, og med den Overlegenhed, redelige Hensigter i Forbindelse med sand Dannelse altid giver,
280 at modsætte sig ethvert ubetænksomt eller planmæssigt Skridt til at forvirre Begreberne og forstyrre Tingenes Orden, blive de i stand til at gjøre en Ende paa dette Uvæsen, der altfor længe har berøvet os den indre Fred paa samme Tid som det i mere end een Henseende skader vort udvortes Forhold til Andre.

285

Det er paa høi Tid at vi stræbe at forandre den Cours, Statens Skib har taget, hvis vi nogensinde ville haabe at see dette bragt i rolig og sikker Havn. Farlige Brændinger omringe det paa alle Kanter, Orkanens vilde Magt truer det med
290 Undergang, medens Misfornøielse og Uenighed hersker inden Borde. Det er paa høi Tid, at vi anvise enhver Kraft den bestemte Virkekreds, hvortil den passer, saa at den ikke vover at gribe ind i de Hjul, hvis kunstige Mechanisme den ei fatter, at vi betroer Skibets Styrelse til erfarne Hænder, dersom det skal kunne undgaae de knusende Klipper, Ukyndigheden styrer lige paa. Det er taabelig
295 Stivsind, rasende Blindhed, for ikke at sige troløse Hensigter, der trodse disse farer; men selv have disse Intet at tabe, ligesaa lidt som de formaae at give en Erstatning for hvad de letsindigen sætte paa Spil for os; og vi skulde alligevel rolig se paa, at de berøve os den dyrebare Ladning, som engang fortabt aldrig erholdes tilbage! Nei, høistærverdige Herrer, det kunne vi ikke, det ville vi ikke,
300 saa sandt vi have Fødelandet kjært og vide, hvad vi skylde dette, dets og vor egen

Ære.

Det forekommer mig saa meget mere nødvendigt at holde enhver Norges sande
305 Ven dette Billede for Øine, at lægge ham paa Hjertet, med Redelighed og
Upartiskhed at undersøge, om Skildringen er træffende eller ikke, som hiin
Tone, jeg har beklaget mig over, desværre ogsaa har søgt at indsnige sig i vor
Nationalrepræsentations forskellige Forgreninger. Hele Verden veed, hvilke
uværdige Midler der har været anvendte for at influere paa Storthingsvalgene,
310 hvorledes man paa en høist usømmelig Maade offentligen og hemmeligen har
bestræbet sig for at lede Folkets Blikk hen paa Mænd, som i sig selv kunne være
meget agtværdige, men hos hvem der vitterligen ikke findes den Aandsudvikling
eller de Kundskaber, der alene burde give Adgang til Storthingsbænkene. Meer
og meer har man gjort sig umage for at kaste Skygge paa de Mænd, hvis Indsigter
315 og Dygtighed vare uomtvistelige, og det er ikke langt fra, at Besiddelse af Evne,
Alle hverken have eller kunne have, hos os betragtes som en væsentlig
Anstødssten. Saaledes har Uvidenhed og Raahed lidt efter lidt fortrængt
Talenter og Aandsmodenhed, og de ulykkelige Spoer deraf ligge synbare for
hver mands Øine.

320 Hvad nytter den bedste Villie, naar man hverken kan danne sig et ophøiet
værdigt Maal for sine Bestræbelser, eller arbeide sig derhen ved ædle, anstændige
Midler? Hvad nytter de bedste Forsætter, naar man ikke er istand til at anvende
anden Maalestok i det store Statsliv end den lille, man bruger i sin egen
325 underordnende Stilling? og hvad kan Fædrenelandet vente sig af Mænd, som,
ubekjendte med Verdens alvorlige Skole, bilde sig ind at kunne undvære de
Lærdomme, denne alene giver, eller at deres Viisdom er dem medfødt? Det
magre Udbytte og de deraf flydende sørgelige Følger have aabenbaret sig paa
mangehaande Maader, deriblandt ogsaa med det Brug, Odelstthinget flere gange
330 har gjort af Grundlovens 30 og 86 §§.

Den Rettighed, at drage Kongens Raadgivere til Ansvar, naar de ei opfylde deres
paalagte Pligter, er aldeles nødvendig, hvis de Garantier, en fri Statsforfatning
har til Hensigt at yde, skulde være mere end tomme Ord; herom kan der
335 fornuftigviis ikke være mere end een Mening. Hvad der ligesaa lidet burde være
nogen Tvivl om, nemlig, at denne Magt aldrig maa gjøre sig gjældende uden i
Tilfælde, der virkelig fordre et saa uhyre vigtigt og alvorligt Skridt, erfarer man
derimod, bliver betragtet fra ganske forskellige Synspunkter. Odelstthinget har
ved flere Leiligheder lagt for Dagen, at enhver Handling, der er foretaget efter

andre Principer end det selv hylder, nødvendigviis maa være en Forbrydelse, naar den begaaes af en Statsraad. Man er ikke liberal nok til at concedere, at Ens egen Mening kunde være feilagtig; man er ikke human nok til at taale en Anskuelse, der er Ens egen modsat, eller til at indrømme Muligheden af at den er grundet paa Vedkommendes bedste Overbeviisning; man er blind for alle de Omstændigheder, som i det mindste gjøre Tilfældet tvivlsomt, og finder en ganske egen Tilfredsstillelse ved at lade den executive Magt føle hele Vægten af Repræsentationens Jernkølle. Hercules viser sig jo aldrig uden denne, og hans Alvælde befrygter man er glemt og ringeagtet som enhver anden Fabellære.

Man beregner imidlertid ikke alle de Ulykker, et forfeilet Slag af den medfører, den uoprettelige Krænkelser, et saadant bringer over den Truede, den Slappelse i Begreberne og i det hele offentlige Liv, det foraarsager, den Mistillid til Odelstingets Viisdom og Retfærdsfølelse, det opvækker, og den Ligegyldighed, med hvilken man tilsidst seer paa disse afmægtige Bestræbelser for at indgyde Skræk. I det Hele taget betragter man denne Sag, som saa mange andre, fra en altfor lav Synspunkt; thi man raisonnerer saaledes: her er jo blot Talen om Udøvelsen af en constitutionel Rettighed, om et Retsspørgsmaals Afgjørelse paa den constitutionelle Vei; er den Anklagede skyldig, da fordrer Retfærdigheden at han straffes; er han uskyldig, da bliver han frifunden, og skeer altsaa ingen Overlast. Men saaledes burde Odelstinget ikke tænke; det burde indsee, at denne Ret er et Nødmiddel, som ikke maae benyttes uden hvor ulovlige Facta, der ere af en indgribende Virkning paa Statens Vel, virkeligen ere begaaede, og intet andet haves; det burde indsee, at en Rigsrets-Action altid er et Onde, men at den bliver en Skandal, naar den dicteres af Ukyndighed eller Partiskhed.

Man har alligevel ikke været sa klog; man har ikke engang været saa retfærdig; thi man har anlagt Rigsretssager for ubetydelige Misgreb af en langt uskyldigere Art end dem, Repræsentationen selv har tilladt sig, og som ikke vilde være lagt nogen anden Statsborger til Last; man har uden mindste Føie, uden ringeste Eftertanke gjort Fortolkninger og individuelle Anskuelser til politiske Forbrydelser, uanseet at der dog var største Tvivl om de ikke vare langt bedre funderede end Odelstingets, eller ialfald støttede til saa vægtige Grunde, at man ikke uden den utaaleligste Selvtillid og djærveste Arrogants kunde betragte dem saaledes. Hvor ganske anderledes har ikke saavel Grundloven, som den civile Lovgivning tænkt sig Anklageretten bragt i Udøvelse! Jeg behøver ikke at henpege paa de Beviissteder, som tydeligen godtgjøre, at en Embedsmand er straffri, naar han feiler i sine Anskuelser, men dog kan anføre antagelige Grunde

380 for disse; her vil jeg blot gjøre opmærksom paa Grundlovens 30 § hvor dette udtrykkeligen fordres: deels at Kongens Beslutning skal være "øiensynlig skadelig for Riget", deels at de kongelige Raadgivere selv finde, at dette er Tilfældet, inden det bliver en Forbrydelse, at de have undladt at protestere derimod.

385

Man har godt forstaaet at lægge Vægt paa Ordene "forsætlig og aabenbare" i Grundlovens § 100, derimod ganske overseet Ordet "øyensynlig" i § 30, uagtet det dog er soleklart, at Statsforfatningen i begge Tilfælde har villet at Straf alene skulde kunne anvendes der, hvor Bestemmelsen af det, som gjør Handlingen til
390 en Forbrydelse, falder indenfor den simple Menneskeforstands Sphære og fornuftigviis ikke tillader mere end een Fortolkning. I Løbet af 22 Aar er dette den femte Gang Norges Rigsret sættes i Virksomhed, sandelig et høist sørgeligt Beviis paa hvor langt vi staae tilbage og hvor slet vi vide, paa en klog og værdig Maade at benytte os af et Gode, som Grundloven hjemler os! Skulde man ikke
395 troe, at Riget jevnlig havde været udsat for alle de Ulykker, der flyde af en uduelig Regjering, og at Kongen i Valget af sit Raad netop havde truffet det modsatte af hvad Statens Vel fordrede? Man sammenligne disse hyppige Rigsretsactioner hos os med lignende Tilfælde i andre constitutionelle Monarkier, og man maa i høieste Grad forbauses over at ingen anden Nation,
400 paa langt nær, kan maale sig med os. Det er som om man dog ogsaa vilde have noget forud for dem. Men vi kunne saameget mindre bryste os af dette Fortrin eller være de Mænd tak skyldige, der have villet skaffe os det, som Udfaldet paa de forrige Rigsretssager tilstrækkeligen har viist, at Odelstinget alene har forstaaet at forøge Statens Udgifter og at erhverve Rigsretsdom for at det har
405 manglet Evne til opfatte sit vigtige Kald. Dette ophøiede Tribunal har saaledes hidtil dannet en kraftig og værdig Modvægt mod Repræsentationens Vildfarelser; det har ved sin Viisdom og Retfærdighed saavidt muligt bødet paa Odelstingets grove Misgreb og hævdet den Anseelse hos andre Nationer, vi ellers ganske maatte have tabt.

410

Men National-Repræsentationen har ligesaalidet ladet sig belære heraf som af Historiens øvrige Advarsler; den er utrættelig i at vaagte over Folkets Rettigheder paa sin Maade, og det vil nu vise sig om den ikke ogsaa denne Gang har glemt de første Betingelser for Udøvelsen af den Anklagemyndighed,
415 Grundloven har lagt i dens Hænder. Jeg haaber at skulle kunne godtgjøre, at nærværende Action ikke alene røber den samme Aand, der hidtil har maattet bøie sig for Dommermagts absolute Veto, men at den endog i meer end

420 almindelig Grad vidner om en Eensidighed, Vilkaarlighed og Lidenskabelighed,
som man mindst burde kunne vente sig fra den Kant.

Hans Excellence Statsminister Løvenskiold er sat under Tiltale fordi han ikke har protesteret imod Kongens Beslutning af 2den Juli sidstleden om at 8de ordentlige Storthing skulde opløses den 8de næstefter. Denne Odelstingets
425 Beslutning anseer jeg for aldeles constitutionsstridig, og i høieste Maade ubeføiet. Ved Udgangen af April Maaned havde Storthinget ingen anden Competence til at forblive samlet end den, Hs. Maj. Kongen vilde tilstaae, overensstemmende med Grundlovens 80de §. Efter Udløbet af de deri bestemte 3 Maaneder kommer det alene an paa Kongen, om og naar
430 Høistsamme vil hæve Thinget. I Udøvelsen af dette prærogativ er han ikke bundet til nogensomhelst Betingelse, ikke underkastet nogensomhelst Control, og det indsees let, at Kongens Rettighed i dette Punkt maa være aldeles uindskrænket, ene afhængig af hans eget Forgodtbefinnende, dersom den skal have nogen Realitet.

435 Det er ikke vanskeligt at opfatte den særegne Beskaffenhed ved de forskjellige kongelige Prærogativer, og til af denne at udlede deres forskjellige Udstrækning og Betydning. Forsaavidt disse omfatte de Grene af Statsforvaltningen, der efter det almindelige Begreb ere henlagte under den executive Magt, maa det vistnok
440 være overladt til Repræsentationen at anvende dens controllerende Myndighed og at tiltale de af Kongens Raad, som ei maatte have protesteret mod Høistsammes Beslutninger, naar disse antages at være stridende mod Statsformen eller Rigets Love, eller øiensynlig skadelige for dette. Anderledes forholder det sig derimod med de Rettigheder, Grundloven i §§77-80 tillægger
445 Kongen i den Hensigt at sætte denne istand til at kontrollere Storthinget. Det er ophøiet over enhver Tvivl, at vor Constitution i de Tilfælde, bemeldte Paragrapher omhandle, har villet, at begge Statsmagter skulde være enige om Gavnligheden af den paatænkte Lov eller Virksomhed, for at disse kunne tillægges fuld Gyldighed. Grundloven er gaaet og maatte gaae ud fra den
450 Forudsætning, at Repræsentationen ligesaavel kunde feile som den executive Magt, og den har villet give Folket Garantier imod Misbrug fra begge. Derfor har Kongen Ret til ved sit suspensive Veto to Gange at nægte Storthingets Beslutning Sanction, uden i saa Henseende at være bunden til nogensomhelst Betingelse, og derfor kan Høistsamme efter 3 Maaneders Forløb hæve Thinget,
455 naar han finder saadant hensigtsmæssigt.

I begge Tilfælde antager Grundloven altsaa, at Folkets Sikkerhed fordrer denne Modvægt mod Repræsentationen, og at Bedømmelsen af de Omstændigheder, der gjøre dens Anvendelse nødvendig, ene er overladt til Kongen. Visheden om at Nationens sande Interesse varetages, forudsættes saaledes ene at ligge i dette kongelige Prærogativ; men da nu enhver Forsigtighed har sine Grændser og man engang maa blive staaende ved en Myndighed, fra hvilken Appel ikke kan skee, saa indsees det let, at Ingen har Ret til at opkaste sig til Dommer over Udøvelsen af denne Kongens constitutionelle Ret. Det modsatte Princip vilde ogsaa ganske tilintetgjøre Hensigten med saadant Prærogativ; netop fordi Grundloven foruser Muligheden af at Storthingets Beslutning kunde være umoden, og dets Virksomhed over de bestemte 3 Maaneder til Landets Skade, har den givet Kongen Midler ihænde til at forebygge de deraf flydende Ulykker for Landet; men denne fornuftige og paa sand Statsklogskab grundede Hensigt kunde ikke opnaaes, dersom Repræsentationen direkte eller indirekte havde det i sin Magt at lægge Hindringer i Veien for Anvendelsen af denne kongelige Myndighed.

Det lader sig ikke nægte, at Hs. Majestæt i dette Tilfælde udøver en Control med Repræsentationen, og det ligger dog ligefrem i Begrebet om Control, at den skal betyde noget, og at Ingen, mindst den, mod hvem den gjøres gjældende, igjen kan kontrollere den. Men hvad er det vel andet Odelstthinget har forsøgt paa? Det har troet sig berettiget til at undersøge, om Hs. Majestæt med Føie har bragt sit kongelige Veto i Udøvelse, og fordrer Rigsrettens Dom for at dertil ikke har været gyldig Anledning. Det vil altsaa kontrollere sin egen Control, hæve sig over denne og saaledes omstyrte den Ligevægt, Grundloven har indført mellem Statsmagterne, og den Sikkerhed imod Repræsentationens Misgreb, som nationen ene har i dette kongelige Prærogativ! Kan man tænke sig noget mere volkaarligt, constitutionsstridigt og anmassende?

Og hvad skal man dømme om en Corporation, der, paa samme Tid som den bruger Grundloven som Prætext for Anlægget af nærværende Sag, selv paa det groveste Synder imod den og overtræder alle Former? Det tilkommer ikke Odelstthinget, det tilkommer ikke Kongens Raad, ikke nogen Statsborger at undersøge eller afgjøre, om en Kongl. Beslutning af den her omhandlede Natur er gavnlig eller skadelig for Riget, og det er følgelig den største vilkaarlighed, den høieste Grad af Ulovlighed, naar man ei alene fordrer at Statsministeren skulde have nedlagt Protest derimod, men ogsaa gjør Mangelen af en saadan til en Forbrydelse, som Rigsretten har at paakjende. Actors Paastand, at Statsraadet ligesaavel bør protestere, naar Hs. Maj. anvender grundlovens 80de §, til

præsumtiv Skade for Riget, som naar Høistsamme udøver de i § 20, 21, 26 m.fl. omhandlede kongelige Prærogativer paa en saadan Maade, er altsaa grundfalsk, og ene støttet til den urigtige Forudsætning, at Kongens Myndighed i alle
500 Tilfælde har en og samme Hensigt, een og samme Udstrækning og Betydning.

Ogsaa her har man gjort sig skyldig i den samme Inconsequence, som jeg oftere har havt Anledning til at fremhæve. Repræsentationen har nemlig ikke forsømt at betragte dens egen controllerende Myndighed ophøiet over enhver
505 Indskrænkning og fritaget for enhver Undersøgelse om det Gavnlig eller Skadelige, det Retfærdige eller Uretfærdige i dens Anvendelse.

Ofte har der paa Stortinget selv været stridt meget alvorligt om Hensigtsmæssigheden af den sparsomme Maade, paa hvilken Tinget udøver sin
510 Bevilgningsret, og in publico har der været yttret høie og lydelige Misbilligelser af dette System, der troer at Landets Interesse ene ligger i de færrest mulige Udgifter; men endskjøndt det saaledes baade inden- og udenfor Nationalrepræsentationen har været erkjendt, at Pluralitetens Beslutninger mange Gange maatte ansees skadelige for Riget, er det dog endnu ikke faldet Nogen ind,
515 endog blot at opvække Motion om de Individuers Ansvarlighedspligt, der saaledes havde bevirket et urigtigt og uheldigt Resultat.

Det er endvidere bekjendt, at vægtige Stemmer baade i og udenfor Repræsentationen paa det
520

alvorligste have ivred imod det Uformelige og Uconstitutionelle i Protocol-Committeernes

Indstillinger om og Odelstingets Vedtagelse af at en kongelig Raadgiver skulde
525 tilkjendegives Thingets Mishag med hans Embedsførelse, skjøndt lovformelig Tiltale fandtes uanvendelig; men at sætte nogen under Action for saadanne Raad og Beslutninger, derom har der heller ikke været Tale. Hvorledes Statscassen er bleven bebyrdet med betydelige Udgifter i Anledning af ubeføiede Rigsretssager, der tillige i andre Henseender have afstedkommet
530 megen Skade, vide vi Alle, uden at Spørgsmaal nogensinde er opstaaet om Ansvar for de Repræsentanter, der have været Aarsag dertil. I det Hele taget lader det sig ikke nægte, at mange og væsentlige Misgreb ere begaaede af vore Nationalforsamlinger, baade saadanne, der involvere en aabenbar Tilsidesættelse af Grundlovens Bud, og saadanne, der have været øiensynlig skadelige for Riget;

men der gives ikke Spor af at man har tænkt sig det muligt, at deri skulde ligge nogen retlig Grund til at foranstalte Vedkommendes Handlinger lovligen undersøgte.

540 Det maa ogsaa frappe, at flere hundrede Borgere have havt Sæde paa Stortinget uden at det nogensinde har været Tale om at drage en eneste af dem til Ansvar for hans offentlige Færd, medens der blandt det forholdsmæssig ringe Antal af Kongens Raadgivere fast ikke findes Nogen uden at han dels har været truet med Rigsret, dels virkelig tiltalt for en saadan. Jeg formoder man vil være
545 enig med mig i at denne mærkelige Forskjel ingenlunde beviser at disse sidste have lagt mindre Fædrelandssind og Duelighed for Dagen, end hine, men derimod, at Grunden dertil maa være dels en Anerkjendelse af at Thingets controllerende Myndighed altid kan gjøre sig gjældende uden Ansvar for dets Medlemmer, dels en misforstaaet Opfattelse af de kongelige Raadgiveres Stilling
550 til Staten.

Har man da ikke Ret til at beklage sig over at Repræsentanterne fortolke Grundloven paa to Maader, altsedst det gjælder dem selv eller regjeringen? og maa man ikke derfor saameget mere formode, at Domstolene ville vise
555 fuldkommen Upartiskhed? Hos et saa ophøiet Tribunal som Rigsretten kan denne Egenskab mindst tænkes borte, og naar Talen er om at kjølne overspændte Ideer, eller at vise en misforstaaet Friheds tøilesløse Opbrusninger indenfor de constitutionelle Skranker, sætte Nationen og den Anklagede sikkert ikke forgjæves deres Tillid til dens Retfærdighed og Selvstændighed. Jeg maa
560 saaledes paa det alvorligste protestere imod, at Rigsretten undersøger eller paakjender, om Hs. Maj. har havt Føie til at anvende sit grundlovsmæssige Prærogativ; og jeg forventer underdanig, at Statsminister Løvenskiold, som en ligefrem Følge heraf, frifindes for Odelstingets Tiltale.

565 [...]

Kilde

570 Den Constitutionelle, nr. 214-217, 1836.

Emner

Innlegg i Stortinget

575 **URI**
<https://www.virksommeord.no/tale/intelligentsens-hoie-kald>

580

585

590

595

600

605

610